



ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ КОНЦЕПЦІЇ ДИДАКТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

А Автор розглядає професійно зорієнтовану дидактичну систему як систему психологічних і дидактичних процедур взаємодії викладачів і студентів.

Ключові слова: професійна підготовка, менеджер зовнішньоекономічної діяльності, дидактична система, суб'єкт-суб'єктна взаємодія.

Актуальність проблеми. Глобальні інноваційні процеси у системі вищої освіти України об'єктивно вимагають перегляду устояних змісту, технологій організації, принципів, структури системи підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації. Вирішення цього завдання безпосередньо пов'язане з виробленням концепції дидактичної системи їхньої підготовки, яка забезпечить досягнення високої якості і гарантованих результатів професійного навчання і становлення особистості фахівця.

Аналіз останніх досліджень показує, що дидактична система, як один з найважливіших компонентів логічної структури дидактики вищої школи, привертає до себе увагу багатьох дослідників, особливо в тій частині, коли мова йде про її науковий статус, вимоги до її проектування, а також її значення для практики ВНЗ. Підтвердженням інтересу до даної проблеми є велика кількість публікацій на сторінках вітчизняних журналів «Педагогіка і психологія», «Педагогіка і психологія професійної освіти», «Вища освіта України», «Імідж сучасного педагога» тощо, в яких розглядаються питання підвищення ефективності професійної підготовки у вищій школі. Дослідниками відмічається, що найпродуктивнішою і перспективнішою є така дидактична система, в якій навчальний процес організований з урахуванням професійної спрямованості, а також з орієнтацією на особистість студента, його інтереси, схильності і здібності.

Уже існують спеціальні дослідження педагогічних умов, змісту, принципів підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації (О. Олексенко) [4]. Однак досліджень, які б спеціально присвячувались розробленню теоретичних засад побудови концепції дидактичної системи підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації, ще немає. Ця обставина і визначила вибір теми наших наукових пошуків.

Метою статті став пошук засад, на яких можна було б вибудувати концепцію проектування дидактичної системи підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до

міжкультурної комунікації, беручи до уваги існуючі напрацювання з цієї проблеми. Завдання дослідження: розкрити суть понять «педагогічна (дидактична) теорія», «дидактична концепція», «дидактична система»; виділення, на основі аналізу вітчизняних методологічних досліджень, вимог до створення дидактичної концепції.

Виклад результатів дослідження розпочнемо з визначення суті понять «педагогічна (дидактична) теорія», «дидактична концепція», «дидактична система».

До поняття «педагогічна теорія» дослідники, як правило, ставляться досить обережно й шанобливо, адже «до класу теорій звичайно прийнято відносити тільки фундаментальні системи знань» (Б. Коротяєв) [3, с. 12]. Вважаємо, що вживання щодо дидактики визначення «теорія навчання» є не зовсім точним, адже дидактика є окремою наукою, у якій представлені різноманітні теорії. Теорією вона названа лише за формальними ознаками, оскільки, як відзначає Б. Коротяєв, знання у дидактиці викладаються як смислові системи, пов'язані між собою лише за змістом [3]. Тому надаємо перевагу не поняттю «педагогічна теорія», а «дидактична теорія», як і «дидактична концепція», «дидактична система», а не «педагогічна концепція», «педагогічна система». «Дидактична теорія» розглядається нами як система принципів, законів, категорій, понять, концепцій, яка описує освіту, закономірності її розвитку і шляхи підвищення ефективності; «дидактична концепція» – як система поглядів на процеси і явища в освіті, або як провідний замисел, який визначає стратегію дій під час здійснення реформ, програм, проектів, планів, «дидактична система» – спеціально створена цілісна єдність педагогів, студентів, засобів, технологій та умов навчання, яка дозволяє побудувати управління пізнавальною діяльністю студентів із метою досягнення певного рівня їх навченості.

Теорія, крім традиційних функцій (конструктивної і пояснювальної), має більше орієнтуватися на реалізацію проєктивної (прогностичної) функції. Тут спираємося на погляди Б. Гершунського, який дав досить глибоку інтерпретацію функцій теорії, її статусу в загальній системі педагогічних знань [1]. Реалізовані педагогічною теорією

функції істотно залежать від того, на якому етапі науково-педагогічного пізнання ця теорія використовується. Керуючись відомою схемою процесу пізнання, Б. Гершунський виділяє три основних етапи становлення педагогічної теорії. На першому – педагогіка, як і багато інших наук, формується переважно емпірично-індуктивним шляхом через спостереження, систематизацію й опис фактів. На другому – на основі пояснення фактів і їх осмислення формулюються закони, висувуються гіпотези і теоретичні концепції. На третьому – здійснюється активне перетворення педагогічної практики в задалегідь передбаченому, прогностично обґрунтованому напрямку. При цьому активно використовуються сформульовані закони і висунуті гіпотези.

Дослідження наукового статусу педагогічної теорії, як, утім, і будь-якої іншої теорії, передбачає розгляд її в морфологічному, структурному, функціональному і генетичному аспектах. Деякі з таких аспектів педагогічної теорії були досліджені Б. Гершунським і проаналізовані на прикладі теорії оптимізації навчально-виховного процесу Ю. Бабанського. Наприклад, характеризуючи склад і структуру педагогічної теорії, Б. Гершунський [1] особливу увагу звертає на категоріальний «каркас» теорії. При цьому педагогічні категорії, на його думку, мають низку особливостей, що дозволяє серед понять виділити ті, що можуть бути віднесені до розряду категорій.

Сутність проектування дидактичної системи підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації полягає у визначенні (аналізі) вихідних умов, факторів і характеристик навчального процесу і побудові його прогнозованої моделі. Дидактична система – впорядкована множина взаємопов'язаних і взаємообумовлених цілісних структурних і функціональних компонентів, що становлять єдине ціле в своїй структурі, поєднані спільними цілями, мотивами і завданнями, спрямованими на виховання та навчання особистості. Схематично дидактичну систему можна зобразити як зв'язок її елементів – викладач; студент-майбутній менеджер зовнішньоекономічної діяльності; зміст навчання; технології навчання; засоби навчання (умови); мета; середовище; F – якість (функція) системи; G – системотворчий фактор, який, як правило, означає діяльність, її різновиди та іншу взаємодію між елементами [5].

Також, розробляючи концепцію проектування дидактичної системи підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації, виходимо з усталених у дидактиці головних позитивних якостей теорії. Серед них: у гносеологічному розумінні вона є ідеальною моделлю певного класу явищ; виходячи з єдиних (досить загальних) законів, принципів, вона пояснює сутність певного класу явищ; на основі пояснення передбачає хід подій, наслідки тих чи інших явищ даного класу; дає можливість на практиці перевірити істинність пояснень, що даються нею, і встановити міру явищ, єдність їх якісних і кількісних ознак, що неми-

нуче пов'язано з формалізацією; описує явища даного класу досить специфічною мовою, «субмовою» даної галузі знань; указує межі тієї галузі, де вона правильна, а також причини існування таких меж; відіграє незамінну роль методу наукового пізнання, пов'язуючи істотні ознаки даного класу явищ з іншими; є «цілісною», не містить внутрішніх логічних протиріч; є системою доказових міркувань; спирається на певну систему методів пізнання; рано чи пізно знаходить практичне застосування.

Критично сприймаючи виділені положення, можна погодитися з думкою Д. Ільєсова [2, с. 16], що «цілісність», відсутність внутрішніх логічних протиріч гальмує розвиток теорії. Звичайно, крім внутрішніх протиріч (наприклад, між законами відповідної теорії, що свідчить про її кризу), можуть існувати протиріччя між теорією і дослідними даними, між теорією і загальнотеоретичними принципами, а також протиріччя між теоріями.

Також враховуємо існування меж застосування дидактичної теорії, що неминуче означає її однобічність. К. Ушинський цілком справедливо зауважував: «Теорія може бути однобічною, і ця однобічність її навіть буває дуже корисна, висвітлюючи особливо ту сторону предмета, яку інші залишали в тіні; але практика має бути за можливістю всебічною» [6, с. 41].

Оскільки дидактична концепція є індуктивною, тому висновки обов'язково проходили експериментальну перевірку. Однак і експериментальне підтвердження теоретичних висновків, на нашу думку, не є достатнім підтвердженням її істинності. Для підвищення надійності теоретичних висновків вважаємо за необхідне провести кількісну експериментальну їх перевірку у ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» протягом декількох навчальних років, вивчити педагогічну практику з метою пошуку фактів, що підтверджують висновки, отримані теоретичним шляхом. Але навіть і в цьому випадку не можна гарантувати, що відповідні положення правильні, адже вони можуть легко спростуватися зі зміною зовнішніх умов, які впливають на навчальний процес.

Будуючи концепцію проектування дидактичної системи підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації, керуємося застереженнями, що для створення дидактичної концепції недостатньо одних лише фактів, концепція не може бути виведена безпосередньо з фактів. Для цього необхідно було використовувати низку теоретичних принципів, методологічних посилянь, ідей, які так само індуктивно, з досвіду не виводилися, а були продуктом мислення, заснованого на досвіді. Принципово не погоджуємося з тими дослідниками, які вважають, що у дидактиці, на відміну від дедуктивних наук, відсутні правила логічного висновку і що центральна ідея педагогічної теорії не обов'язково має бути зовсім новою чи привнесеною з іншої галузі наукового знання (Д. Ільєсов) [2, с. 17]. Для побудови нової для системи вищої освіти України концепції проектування дидак-

тичної системи підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації використовуємо як традиційну методологію, основу якої становлять п'ять основних методів (аналіз, синтез, індукція, дедукція і редукція), так і специфічні для дидактики методи (метод наукового пізнання й експериментального дослідження). Наявність експериментального підтвердження висновків було для нас необхідною умовою для побудови дидактичної концепції, що у принципі є своєрідним симбіозом емпіричних і теоретичних висновків.

Також маємо на увазі, що в основі побудови дидактичної концепції повинно бути поєднання формальної і неформальної логіки. Першу презентують спроби моделювання, що характерні, зокрема, для системного підходу, а другу – оцінки експертів. Зважаємо на застереження, що й математико-статистичне обґрунтування експертних висновків також навряд чи є коректним, якщо вибірка не репрезентативна. Висновки характеризували вплив експериментальної дидактичної системи підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації на результативність навчання (наприклад, рівень професіоналізму студентів, здоров'я учасників навчального процесу, вплив експериментальної дидактичної системи на особистісні й професійні якості студента).

Допускаємо можливість співіснування різних концепцій (теоретичних побудов), але в результаті самоорганізації «виживе» лише та, яка відповідає реальній дійсності, і поступово «відіме» та, яка їй не відповідає. Концепція проектування дидактичної системи підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації, запропонована нами, є життєво необхідною, використовується у навчальному процесі ВНЗ України і буде доповнюватися і збагачуватися новими ідеями, в чому щиро переконані.

Стрельников В. Ю. Теоретические основы построения концепции дидактической системы подготовки будущих менеджеров внешнеэкономической деятельности до межкультурной коммуникации.

А Автор рассматривает профессионально ориентированную дидактическую систему как систему психологических и дидактических процедур взаимодействия преподавателей и студентов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, менеджер внешнеэкономической деятельности, дидактическая система, субъект-субъектное взаимодействие.

Strelnikov V. Ju. Theoretical bases of construction of the concept of didactic system of training of foreign economic activity future managers to intercultural communication.

С The author researches professionally oriented didactic system as a system of psychological and didactic procedure of teachers and students' collaboration.

Key words: professional training, manager of foreign economic activity, didactic system, subject-to-subject interaction.

Висновок. Зазначимо, що інноваційний рух актуалізував проектувальну діяльність у всіх структурних ланках системи освіти України. Проектування дидактичної системи підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації викладачем відіграє вирішальну роль у ВНЗ України. Тому важливо, щоб проектування теоретично обґрунтовувалося, хоча зовсім не обов'язково кожного разу, конструюючи нові дидактичні системи, програми, підручники і навчальні матеріали, створювати і нову теорію чи концепцію. Цілком можлива опора на вже готове знання. Однак, щоб створити життєвий проект дидактичної системи зі справжнім позитивним творчим професійно зорієнтованим потенціалом, здатним змінити до кращого стан справ на практиці, треба розглядати дидактику як головну, системотворчу базу для наукового обґрунтування проекту і вироблення критеріїв оцінки процедури проектування у ВНЗ.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі полягають насамперед у реальній побудові концепції дидактичної системи підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації з урахуванням досліджених у даній статті вимог до її проектування.

Список використаних джерел

1. Гершунский, Б. С. О научном статусе и прогностической функции педагогической теории / Б. С. Гершунский // Сов. педагогика. – 1984. – № 10. – С. 64–71.
2. Ильясов, Д. Ф. Проектирование педагогических теорий / Д. Ф. Ильясов // Педагогика. – 2004. – № 9. – С. 13–21.
3. Коротяев, Б. И. Педагогика как совокупность педагогических теорий / Б. И. Коротяев. – Москва: Просвещение, 1986. – 207 с.
4. Олексенко, О. О. Зміст підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації / О. О. Олексенко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів: ЧНПУ, 2015. – Вип. 124. – С. 189–191.
5. Стрельников, В. Ю. Концепция проектирования дидактической системы / В. Ю. Стрельников // Імідж сучасного педагога. – 2008. – № 7–8. – С. 11–15.
6. Ушинский, К. Д. Собр. соч. в 11 т. – Москва-Ленинград: Изд. Акад. пед. наук, 1948–1952. Т. 8. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии, 1950. – 775 с.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 24.04.2016